[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

Language Related Research
E-ISSN: 2383-0816
https://lrr.modares.ac.ir
https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11

Tarbiat Modares University

Vol. 13, No. 1, Tome 67
pp. 327-356
March & April 2022

The Importance of Recognizing Discourse and Nodal Point of the Text in Translation, Based on Colman Barks' Translation of the Masnavi of Molana

Ahmad Tamimdari[1] *& Shima Bagheri Ahranjani*[2*]

Abstract

As the most well-known translator of Rumi in the United States, Coleman Barks is not without criticism. Due to many deviations and alterations to the original text, his translations have undergone harsh criticism by literary critics. Coleman Barks' critics have considered different reasons for his alterations to the works of Rumi, the most important of which is his lack of knowledge over Farsi language. Other reasons include not paying attention to the culture and religion of Rumi and a biased distortion of Islamic elements. In this research we provide evidence against the above claims. Based on the Ernesto Laclau and Chantal Mouffe's Discourse Theory and their notion of "Nodal Point" we have shown that the most fundamental mistake of Coleman Barks is to misrecognize the Nodal Point in the source text and considering all of them to be the same in all Rumi's works. This has led to a deconstruction of the allegories and has turned the characters in the Masnavi, Quranic stories, mystical symbols and rituals into actual things, physical deeds, and historical figures, resulting in an inevitable distortion by Coleman Barks. Based on his own discourse and the discourse of his audience, he has tried to invent justifications, new themes, and explanations for the poetry of Rumi. To prove this hypothesis, we have analyzed his translations of Rumi's "Story of The Reed", "The People of the Cave", his views on Jesus in the poetry of Rumi, and his description of the whirling dance "Sama".

Keywords: Rumi, Coleman Barks, Discourse Analysis, Nodal Point, Laclau and Mouffe

1. Corresponding author: Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature & Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran; *Email: ahmad.tamimdari@yahoo.com*
2. PhD in Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature & Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

1. Introduction

Today, Barks' translations are the best-selling translations of Rumi's works. They have been translated into more than twenty languages worldwide, and it can be said that many in the U.S. and other English-speaking countries know Rumi through the eyes of Barks. Numerous publications by Barks and the remarkable success of his work have naturally attracted the attention of critics. Iranian and foreign critics agree on the fact that there are obvious differences between the well-known Rumi as the East knows him and Barks' Rumi. Bark's translations portray Rumi as a modern age guru beyond or rather free from any religion or culture. The differences are to the extent that cannot always be dismissed by merely calling them a tasteful artistic alteration or a mistake. Some critics, e.g., Lahouti believes Barks has purposely distorted the poetry of Rumi since many of Barks' deviations are towards verses with religious content.

There are various assumptions about Barks' acquisitions. Based on each of these hypotheses, critics have criticized one or more of Barks' poems, but what is missing from these critiques is a comprehensive hypothesis that can be used to explain the totality of Coleman Barks' works. By examining unprecedented evidence from Bark's translations, we will provide a more encompassing reason for his deviations to the original poetry using the idea of nodal point from Laclau and Mouffe's discourse theory.

Research Questions

This study intends to answer the following questions:

1) What is the scope of Coleman Barks' alterations and are the critics accusations valid?

2) Are Barks' alterations intentional and biased or can they be explained by a more comprehensive theory?

3) Can Laclau and Mouffe's idea of discourse and nodal point explain the reason behind Coleman Barks' alterations to Rumi's Poetry?

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

The main hypothesis of this research in answering the above questions is that although Coleman Barks' biases and lack of knowledge play a role in his changes to the poetry of Rumi, it is his misrecognition of the nodal point, ignoring Rumi's discourse, and prioritizing his discourse over Rumi's, that has led to the majority of alterations.

2. Literature Review

2.1. Translation Criticism: Coleman Barks

A few papers have considered Coleman Barks' free renderings of Rumi worthy of criticism. Hassan Lahouti's articles and interviews suggest that Coleman Barks has purposely distorted Rumi's poetry for political and religious reasons. (Lahouti, 2015 pp. 50-53). Omid Azadibougar and Simon Patton discuss the translatability of literature and culture, challenges to world literature in translation, and the popularity of this version of Rumi in the USA. (Azadibougar and Patton, 2015 pp. 172-189)

Nonetheless, research in this field has mostly applied the criteria of literature criticism to translation criticism and lacks a scientific wholistic view on the matter free from political, cultural and religious biases. In this paper we first, analyzed many examples from his most important popular translation "The Essential Rumi". Second, by taking a discourse theory approach we have examined what has been so far regarded as biased distortions in translation in a new light.

2.2. Laclau and Mouffe's Discourse Theory: Nodal Point

Although Laclau and Mouffe's Discourse Theory mainly deals with political applications of discourse, recent research has broadened its application to art and literature as well. For example, Ricardo Camargo in "Rethinking the Political: A Genealogy of the "Antagonism" in Carl Schmitt through the Lens

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

of Laclau-Mouffe-Žižek" (2015) presents a nonpolitical application of Laclau and Mouffe's theory. In this paper we have shown how the correct recognition of "Nodal Point" can determine the validity of a literary translation. A discourse is formed by the partial fixation of meaning around certain Nodal Points (Laclau and Mouffe 1985: 112). A nodal point is a privileged sign around which the other signs are ordered; the other signs acquire their meaning from their relationship to the nodal point. (Jorgenson and Phillips 2008, p 26).

3. Methodology

This is qualitative research using a descriptive-analytical method of study. The data has been cited from the verses of Molana in the Masnavi and their equivalent in Barks' translations in "The Essential Rumi". Data has been collected through library research.

4. Conclusion

This study shows that Islamophobia, lack of familiarity with the Persian language, or other biases which critics have suggested as some of the main reasons for Bark's alleged distortions, although not completely ruled out, is not the main reason for his numerous alterations to Rumi's poetry. Using the perspectives of discourse analysis and the idea of "Nodal Point" in Laclau and Mouffe's Theory, we find that a correct understanding of the discourse of the text in the source language and recognizing its nodal point is the main step in translation, the misdiagnosis of which turns into error, alteration, and distortion in the translation.

Lack of a coherent theme behind the poem or the book in translation, deconstruction of allegories and adding to or reducing from the text in order to fit it into the translation's presumptions and discourse are the main consequences of the translator's misunderstanding of the dominant discourse

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

of the text in translation and its nodal point. This mainly leads to the ignoring of religious-Quranic discourse and mystical elements as the main discourse of the spiritual Masnavi which is based on the Quranic teachings applied to the mystical journey. Preferring his own discourse and assumption that Rumi is beyond religion and culture, the translator omits some parts of the source text and concepts and provides objective translations and interpretations of Rumi's poetry instead.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]

[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

دوماهنامهٔ بین‌المللی
د۱۳، ش۱ (پیاپی ٦٧) فروردین و اردیبهشت ۱٤۰۱، صص۳۲۷- ۳٥٦
مقاله پژوهشی
http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8

اهمیت تشخیص گفتمان و دال مرکزی متن از سوی مترجم با تکیه بر ترجمهٔ کلمن بارکس از *مثنوی* مولانا

احمد تمیم‌داری[۱*] ، شیما باقری اهرنجانی[۲]

۱. استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۲. دانشجوی دکتری دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱٤۰۰/۰۲/۲۷

چکیده

کلمن بارکس از مطرح‌ترین مترجمان آثار مولانا در آمریکاست. آثار او به‌دلیل دخل و تصرفات متعدد در اشعار مولانا موردنقد قرار گرفته است. منتقدان کلمن بارکس، دلایل مختلفی برای تصرفات بسیار او در آثار مولانا برشمرده‌اند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به عدم آشنایی او با زبان فارسی، فرهنگ و دین مولانا و تحریف و حذف عامدانهٔ عناصر اسلامی اشاره کرد. در این پژوهش کوشیده‌ایم شواهدی در نقض این فرضیات ارائه دهیم. سپس برمبنای تحلیل گفتمان و ایدهٔ دال مرکزی در نظریهٔ لاکلا و موف نشان دهیم که علت اصلی تصرفات بارکس، تشخیص نادرست او از گفتمان مولانا و یکسان‌پنداری دال‌های مرکزی در همه آثار مولاناست. این امر ساختار و دلالت تمثیل‌های *مثنوی* را شکسته و سبب شده است که شخصیت‌ها، داستان‌های قرآنی، سمبل‌ها و سنت‌های عرفانی به اشیاء، اشخاص و اعمالی عینی تبدیل شوند که همین موضوع، بارکس را به تصرف در آثار مولانا وادار کرده است. او ناگزیر با تصرفات خود می‌کوشد تا براساس گفتمان خود و مخاطبانش، و نه مولانا توجیه و توصیف جدیدی از اشعار ابداع کند. در تبیین این فرضیه به تحلیل ترجمهٔ وی از نی‌نامه، داستان اصحاب کهف و نگاه او به اشعار مولانا درمورد عیسی (ع) و توصیف وی از سماع پرداخته‌ایم.

واژه‌های کلیدی: مولانا، کلمن بارکس، تحلیل گفتمان، دال مرکزی، لاکلا و موف.

---

* نویسندهٔ مسئول مقاله: Email: ahmad.tamimdari@yahoo.com

۱. مقدمه

امروزه برگردان‌های بارکس[۱]، پرفروش‌ترین ترجمه‌ها از آثار مولانا در میان انگلیسی‌زبانان را به خود اختصاص داده‌اند، به گونه‌ای که می‌توان گفت مردم آمریکا مولانا را از دریچهٔ نگاه بارکس می‌شناسند. پرکار بودن بارکس و اقبال شایان توجه علاقه‌مندان مولانا در مغرب‌زمین به ترجمه‌های وی، باعث جلب توجه منتقدان به او شده است. منتقدان ایرانی و خارجی بر این نظرند که میان مولانای حقیقی شناخته‌شده در شرق و مولانای بارکس، تفاوت‌های آشکاری وجود دارد که می‌توان نام تحریف را بر آن نهاد.

دربارهٔ تصرّفات بارکس فرضیات گوناگونی وجود دارد. منتقدان برمبنای هریک از این فرضیات یک یا چند شعر از برگردان‌های بارکس را نقد کرده‌اند، ولی آنچه در میان این نقدها غایب است، فرضیه‌ای جامع است که بتوان به مدد آن کلیت تصرفات کلمن بارکس را توضیح داد.

نظرات منتقدان را می‌توان به دو بخش کلّی تقسیم کرد؛ دسته نخست کسانی که معتقدند تصرفات کلمن بارکس ناشی از جهل او نسبت‌به جهان مولانا و غیرعامدانه است و گروه دیگر کسانی که بر این باورند که او دست به تحریفی مغرضانه زده است. اما آیا می‌توان علتی ریشه‌ای و کلی برای تصرفات بارکس فرض کرد؟

در این پژوهش نخست به برخی از اصلی‌ترین دلایل و انتقادات بیان‌شده دربارهٔ کار بارکس اشاره خواهیم کرد و سپس تعریف مختصری از مفهوم گفتمان و تحلیل گفتمان و نیز دال مرکزی در رویکرد تحلیل گفتمانی لاکلا و موف[۲] ارائه خواهیم داد. در بخش نظری پژوهش، به تبیین فرضیهٔ این مقاله خواهیم پرداخت که عمدهٔ تصرفات کلمن بارکس به‌دلیل تشخیص نادرست «دال مرکزی»[۳] در آثار مولانا و مغایرت «امر بدیهی»[۴] در گفتمان مترجم و شاعر است.

این پژوهش مطالعه‌ای کیفی و به شیوهٔ توصیفی ـ تحلیلی است. شواهد و نمونه‌ها (که همانا ابیات مولانا و ترجمهٔ معادل بارکس است) بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای دو متن اصلی مورد تحقیق ـ *The Essential Rumi* و *مثنوی* ـ جمع‌آوری شده است.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

۲. پیشینهٔ پژوهش

عمدهٔ مقالات در زمینهٔ ترجمه‌های کلمن بارکس به ذکر نمونه‌هایی از تصرفات وی اختصاص داده شده است، حال آنکه مقالهٔ حاضر با ارائهٔ نمونه‌هایی که پیش‌تر در هیچ یک از مقالات وجود نداشته است به نقد و واکاوی علل این تصرفات می‌پردازد. استفادهٔ تحلیل گفتمانی از نظریهٔ لاکلا و موف صرف‌نظر از بُعد سیاسی آن به‌منظور کاربرد آن در ادبیات و سایر حوزه‌های هنری رسانه در چند کتاب و مقاله موجود است. ازجمله *ارتباطات و نظریه گفتمان*[۵] به تألیف لین وَن براسِل[۶]، نیکو کارپنتیر[۷]، بنجامین دو کلین[۸] در سال ۲۰۱۹. ریکاردو کامارگو در مقاله‌ای با عنوان «بازاندیشی امر سیاسی: تبارشناسی در اثر «دشمنی» کارل شمیت از ورای نظریه لاکلا، موف و ژیژک»[۹] در مجلهٔ *مطالعات صدسالانه*[۱۰] (۲۰۱۵) امکان بسط نظریهٔ لاکلا و موف به حیطه‌های غیرسیاسی را مطرح می‌کند.

همچنین کنفرانس «نظریهٔ گفتمان و تحلیل فرهنگی. رسانه، هنر و ادبیات»[۱۱] در *دومین انجمن سالیانه مطالعات فرهنگی*[۱۲] (۲۰۰٤) به استفاده‌های غیرسیاسی از نظریات نظریه‌پردازانی چون لاکلا و موف در حوزهٔ ادبیات، هنر و رسانه اختصاص داده شده است. این کتاب مجموعه‌ای از فصول را ارائه می‌دهد که بیانگر روش‌هایی است که می‌تواند تئوری گفتمان لاکلا و موف را برای استفاده در تحلیل فرهنگی به‌ویژه در زمینه‌های رسانه، هنر و ادبیات عملیاتی کند.

نورمن مینیک[۱۳] در مقالهٔ «زنجیرهٔ ناشکسته: اندیشه‌هایی در باب شعر کلمن بارکس»[۱۴] در مجلهٔ *مطالعات جورجیا*[۱۵] (2016) به نقش کلمن بارکس در برقراری ارتباط میان ادبیات کهن و دنیای معاصر اشاره می‌کند. جاوید مجددی[۱۶] «در جست‌وجوی شمیم دین مولانا در عصر پسامذهبی»[۱۷] در مجلهٔ *جهان ادبیات امروز*[۱۸] (2017) به رویکرد مترجمان در برخورد با عناصر مذهبی اشعار مولانا در عصر مدرن می‌پردازد که در آن معنویت و دین جدای از هم انگاشته می‌شود.

دربارهٔ نقد و تحلیل تصرفات کلمن بارکس، امید آزادی بوگر[۱۹] و سایمون پَتن[۲۰] در مقاله «برگردان‌های کلمن بارکس از مولانا در آمریکا»[۲۱] در مجلهٔ *ترجمه و ادبیات*[۲۲] (2015) به بررسی دلایل اقبال غرب از بارکس و نقد ترجمه او پرداخته‌اند.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

احمد شریفی در مقالهٔ «تصویر مولانا در آمریکا: مطالعهٔ موردی «رومی اصل» اثر کلمن بارکس» در سومین همایش متن‌پژوهی ادبی (۱۳۹٦) به بیان راهبردهای بارکس در روزآمدسازی اشعار مولانا پرداخته است. همین نویسنده در مقالهٔ «بررسی سپهر گفتمان در ترجمهٔ بارکس از اشعار مثنوی مولانا» در *فصلنامهٔ مطالعات زبان و ترجمه* (۱۳۹۷) به این موضوع می‌پردازد که مترجم، چگونه سپهر گفتمان مولانا را تغییر داده و آن را با گفتمان مخاطب مقصد سازگار کرده است. محمدتقی مقدمی نیز در مقالهٔ «نظریهٔ تحلیل گفتمان لاکلا و موف و نقد آن» در *مجلهٔ معرفت فرهنگی اجتماعی* (۱۳۹۰) مبانی این نظریه را تبیین می‌کند.

۳. مبانی نظری

فرضیهٔ این پژوهش بر این اساس است که با بررسی کلیت آثار بارکس به‌نظر می‌رسد اشتباه اساسی وی که به تصرفات بسیار در ترجمهٔ متن منجر شده است، درک نادرست او از گفتمان مولانا و تشخیص نادرست دال مرکزی در آثار وی است. در این پژوهش می‌کوشیم با استفاده از مفاهیم کلّی «نظریه‌های تحلیل گفتمانی» به‌ویژه رویکرد لاکلا و موف و مفهوم «دال مرکزی» در رویکرد آن‌ها، به تحلیل و تبیین چرایی تحریف‌ها در ترجمهٔ بارکس بپردازیم.

۳ـ۱.مفهوم گفتمان و دال مرکزی در متن

اصطلاح «گفتمان»[۲۳] مفهوم گسترده‌ای است[۲٤]؛ «گاهی منظور این است که گفتمان به‌عنوان مفهوم کلی از قبل وجود دارد و در متن و تعاملات ارتباطی تأثیرگذار است. منظور از گفتمان نوعی هم‌بستگی موضوعی و نگرشی در خود داده‌هایی است که در حال تحلیلشان هستیم» (خسروی نیک، ۱۳۹۵، ص.۱٤۰). در مفهوم دوم گفتمان به معنای داده‌هایی زبانی است که پایهٔ همدیگرند و با مفهومی خاص و موضوعی خاص و روشی خاص و رویکردی خاص دربارهٔ موضوعی سخن می‌گویند (همان). گفتمان یعنی «گفت‌وگو و متن در چهارچوب زمینه یا بافت» (ون دایک، ۱۳۸۲، ص. ۲۰).

بر این اساس «discourse analysis» در ترجمه‌ها و منابع فارسی به «تجزیه و تحلیل کلام»، «تحلیل گفتمان» و «سخن‌کاوی» ترجمه شده است. سخن‌کاوی یا تجزیه و تحلیل کلام

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

مطالعهٔ فرایند پویای شکل‌گیری ارزش کلامی عناصر زبانی در موقعیت‌های مختلف و تحت شرایط اجتماعی متفاوت است. به‌عبارت دیگر سخن‌کاوی، چگونگی تبلور و شکل‌بندی معنا و متن‌های واحدهای زبانی را در ارتباط با عوامل درون‌زبانی و برون‌زبانی بررسی می‌کند (لطفی‌پور و ساعدی، ۱۳۷۱، ص. ۱۰). نقطهٔ شروع رویکردهای تحلیل گفتمان همان ادعای فلسفهٔ زبانی ساختارگرا و پساساختارگراست؛ یعنی اینکه دسترسی ما به واقعیت همواره از طریق زبان است. ما با کمک زبان بازنمایی‌هایی از واقعیت خلق می‌کنیم که به‌هیچ وجه بازتابی از یک واقعیت از پیش موجود نیستند، درحقیقت زبان در برساختن واقعیت نقش دارد. این بدان معنا نیست که واقعیتی وجود ندارد. معانی و بازنمایی‌ها اموری واقعی‌اند. پدیده‌های فیزیکی نیز وجود دارند، اما صرفاً از طریق گفتمان معنا پیدا می‌کنند (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۹۳، ص. ۲۹). زبان صرفاً مجرایی نیست که اطلاعات را از طریق آن با یکدیگر در میان بگذاریم، بلکه دستگاهی است که خلق می‌کند و درنتیجه جهان اجتماعی را می‌سازد.

یکی از رویکردهای اصلی در تحلیل گفتمان، رویکرد لاکلا و موف است که بر پایهٔ مجموعه‌ای از اصطلاحات و مفاهیم خاص به تبیین و تحلیل گفتمان می‌پردازد. یکی از این اصطلاحات مفهوم «دال مرکزی» است. در تحلیل گفتمان لاکلا و موف، هر گفتمانی دارای دالی مرکزی است که همه اجزا حول محور آن شکل می‌گیرند. دال مرکزی دال برجسته‌ای است که دیگر نشانه‌ها پیرامون آن مفصل‌بندی[۲۵] می‌شوند و درواقع سایر نشانه‌ها معانی خود را از ارتباطشان با دال مرکزی می‌گیرند. یک گفتمان از راه تثبیت نسبی معنا پیرامون دال مرکزی خاصی شکل می‌گیرد (طالبیان و امین، ۱۳۹۷، ص. ۷). انسجام گفتمان‌ها به ثبات رابطهٔ میان دال و مدلول و همچنین ثبات رابطهٔ دال‌ها با دال مرکزی در یک مفصل‌بندی وابسته است (کسرایی، ۱۳۸۸، ص. ۳٤٥). درواقع نقطهٔ مرکزی به دال‌های دیگر معنا می‌دهد و انسجام معنایی کل گفتمان را حفظ می‌کند. اگر این دال را از میان برداریم، سایر اجزاء پراکنده، بی‌هدف و بی‌معنا خواهند بود. می‌توان گفت با افزایش فاصلهٔ بیشتر از دال مرکزی، از اثر دور، و به تحریف و بازنویسی نزدیک‌تر شده‌ایم.

از آنجا که به تعبیر پاینده[۲٦] در مقدمهٔ ترجمهٔ وی از کتاب *تحلیل گفتمان کاربردی* «تحلیل گفتمان بیش از آنکه به‌منظور فهم واقعیت اجتماعی یا به‌دست دادن تفسیری از آن انجام شود، این هدف را دنبال می‌کند که تبیینی از نحوهٔ ساخته شدن این واقعیت به‌دست دهد»

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

(برگر، ۲۰۱٦، مقدمه)، در بررسی ترجمهٔ بارکس سعی داریم با استفاده از این نگاه تحلیل گفتمانی، چگونگی و چرایی تحریف و تصرّف‌های وی در متن *مثنوی* را بکاویم.

۴. تعریف تحریف و موضوعیت آن در آثار کلمن بارکس

این‌گونه به‌نظر می‌رسد که هرچه متن در زبان مبدأ برای منتقد آن مقدس‌تر باشد یا با ایدئولوژی خاصی در پیوند باشد راحت‌تر می‌توان هر عدم وفاداری یا خطایی از جانب مترجم را تحریف خواند. همچنین هرچه گفتمان مترجم از گفتمان مؤلف دورتر باشد احتمال تحریف یا برداشت تحریف از سوی منتقد بیشتر است. نقدهای لاهوتی از بارکس مصداق روشن این امر است. او دربارهٔ بارکس می‌نویسد:

> بارکس و دی پک چوپرا و امثال آنان که کم‌تر معروف‌اند، شعرهایی به نام مولانا در آن قارهٔ ۲۵۰ میلیون تنی منتشر می‌سازند و صد البته به دست دیگر مردمان انگلیسی‌زبان بریتانیایی و استرالیایی هم می‌رسد، که چهره‌ای آمریکایی از مولانای ایرانی ما در ذهن آنان مجسم می‌سازد و با فرهنگ بی‌قیدوبند آمریکایی بیشتر سازگاری دارد تا با معارف اسلامی و فرهنگ ایرانی مولانا جلال‌الدین، و هرچند که موجب افزونی شهرت مولانا و نام ایران در غرب شده است با کمال تأسف، رنگ و بوی عرفان اسلامی و ایرانی ندارد، انگار که مولانا آمریکایی بوده، در همین اواخر قرن بیستم در دل نیویورک به‌دنیا آمده و در مکتب دکتر بارکس و دکتر چوپرا و امثالهم تربیت شده است (لاهوتی، ۱۳۸۳، ص. ۵۰).

دلیل دیگر نسبت‌دادن تحریف به آثار وی را می‌توان در قضیه «امر بدیهی» نزد منتقد و مترجم یافت. امر بدیهی پیش‌تعریفی از امریست که مشکل‌ساز نشده است و هیچ‌کس نمی‌پندارد که هرگز مشکل‌ساز شود؛ به عبارت دیگر امر بدیهی مجموعه‌ای از انگاره‌های پذیرفته‌شده و حقیقی انگاشته‌شده توسط یک فرد یا یک جامعه است که به دلیل بسامد تکرار، آموزه‌های اجتماعی، مقدس‌انگاری شخصیت‌ها و آثار، در گفتمان غالب افراد یک ملت و یک ایدئولوژی آنقدر طبیعی جلوه می‌کند که آن را حقیقتی تغییرناپذیر می‌پندارند و هرگونه مغایرتی با آن را تحریف می‌نامند. برای مثال شخصیت و آثار مولانا برای یک منتقد ایرانی و مسلمان، مقدس انگاشته شده، با فرهنگ و زبان وی درآمیخته است. در این میان دلبستگی و تعصبات ملی نیز به این امر دامن زده است، ولی برای مترجمی چون بارکس که از گفتمانی کاملاً متفاوت و بعضاً متعارض برخوردار است و با این مفاهیم ناآشناست، شخصیت و آثار

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

مولانا، پدیده‌ای است که به دور از عادت‌ها، نظریه‌های پذیرفته‌شدهٔ ادبا، دلبستگی قومیتی و سرسپردگی مذهبی با آن مواجه می‌شود. بنابراین او به خود اجازه می‌دهد که خوانش خود را که برگرفته از گفتمان اوست، هرچند نادرست، بر خوانش پذیرفته‌شدهٔ مولانا به‌عنوان امری بدیهی ترجیح دهد، زیرا برای او هیچ چیز از پیش بدیهی انگاشته نشده است.

منتقدان سنتی تحلیل گفتمان، هرگونه ایدئولوژی مغایر با گفتمان خود را مترادف تحریف می‌دانند؛ لاکلا ضمن تأیید این امر می‌افزاید که «تحریف بخش اجتناب‌ناپذیر هر بازنمایی از جهان است، زیرا هیچ‌کس فاقد ایدئولوژی نیست» (Jorgensen & Phillips, 2002, p. 128). لاکلا و موف بر این باورند که بازنمایی‌های ما از جهان همواره در حد گمانه‌زنی است و می‌توانند متفاوت با یکدیگر باشند، ولی در بدیهه‌انگاری امکان و احتمال این تفاوت‌ها فراموش می‌شود. به همان میزان که بدیهه‌انگاری حد و مرز احتمالات در محدودهٔ فکر و عمل را تعیین می‌کند، کنار گذاشتن آن عرصه را بر احتمالات جدید می‌گشاید و این نقطه‌ای است که می‌تواند پایه و اساس نقد قرار گیرد. بنابراین نظریهٔ لاکلا و موف را می‌توان نقدی بر نقدهای سنتی خواند که در آن هر ایدئولوژی متفاوت را که به بازنمایی متفاوتی از واقعیت منجر می‌شد تحریف می‌خواند (Jorgensen & Phillips, 2002. pp. 185-186).

ترجمه نیز به‌عنوان یک بازنمایی از اثر اصلی، عاری از تحریف نیست. اگر از این منظر به برگردان‌های بارکس نگاه کنیم شاید بتوان گفت که اگرچه او شهروند کشوری است که با زبان، دین و فرهنگ کشور ما تفاوت‌های اساسی و مخاصمت‌های تاریخی دارد، اما تصرفات او به مقاصد ضدمذهبی یا سیاسی صورت نگرفته است، بلکه این قضیه تنها بخشی اجتناب‌ناپذیر از کار ترجمه و گفتمان متفاوت مترجم است که جهل او بر زبان فارسی و فرهنگ و اعتقادات اسلامی بر آن دامن زده است. به عبارت دیگر «امر بدیهی» وی متفاوت از امر بدیهی منتقدان اوست که اغلب گفتمانی مشترک با مولانا دارند.

افرادی که مدعی اسلام‌ستیزی بارکس‌اند، می‌توانند به‌راحتی با استخراج چند برگردان از کلیت آثار، شواهدی در اثبات مدعای خود بیابند. آنان اغلب با دستچین کردن چند غزل یا عبارت از کل آثار مترجم، مقالات و بیاناتی در باب اسلام‌ستیزی تدوین می‌کنند بی‌آنکه احتمال فرضیات دیگر را در نظر گیرند.

ازجمله ایراداتی که به منتقدان بارکس وارد است این است که به جای آنکه ابتدا

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

توضیحات و دلایل او را از زبان خودش بشنوند، شروع به گمانه‌زنی و فرضیه‌پردازی و یافتن شواهد برای تأیید فرضیات خود می‌کنند. بارکس دربارهٔ نگاه خود به ادیان رسمی اعتراف می‌کند که به مذاهب رسمی اعتقاد چندانی ندارد و می‌نویسد: «انحصارطلبی اغلب ادیان رسمی، توهینی است به روح» (Barks, 2004, p. xvii). او مولانا را ورای مذهب و قومیت می‌داند و به همین دلیل بر جنبه‌های فرامذهبی و ملیتی مولانا تأکید بیشتری دارد. باید در نظر داشت که آثار او گلچینی از اشعار مولاناست.

بااین‌حال، چنانچه کلیت آثار بارکس، با دقت مطالعه شود موارد زیادی وجود دارد که فرضیه تحریف را نقض می‌کند. برای مثال در جای جای آثار مولانا، بارکس مستقیماً دلالت‌های مذهبی را نه‌تنها حذف نکرده، بلکه آن‌ها را در زبان اصلی آورده و برای آن توضیحات درستی نیز ارائه کرده است. همان‌طور که در ادامه در داستان لبیک خواهید دید، او لفظ «الله» را ترجمه نکرده، آن را به همین صورت آوانویسی می‌کند، درصورتی که می‌توانست به‌راحتی آن را به لفظ «خدا» تغییر دهد. همچنین با اینکه آثار او گلچینی از تمام آثار مولاناست می‌توانست در داستان‌هایی که حضرت محمد شخصیت اصلی و قهرمان آن‌هاست، اسمی از ایشان نیاورد. وفور عناصر اسلامی در آثار او به حدی است که او حتی هر فصل از کتاب *Rumi: The Little Red Book* خود را برمبنای اسماء و صفات الهی (مانند الفتاح، الجمیع، الباطن) نام‌گذاری کرده و در مقدمهٔ هریک درمورد صفت مزبور، سخنانی کم‌وبیش دقیق آورده است. همچنین در مقدمهٔ کتاب *The Essential Rumi* وحدت «لا اله الا الله» را در همهٔ اشعار جاری می‌داند که سایر عناوین در فواصل مختلف گرد آن شناورند و از دیدگاه او پایه و اساس اشعار مولانا «ذکر» است (Barks, 2004).

۵. تحلیل و بررسی اختلاف گفتمان و دال مرکزی در ترجمه و پیامدهای آن

در ترجمه، مهم‌ترین و نخستین قدم تشخیص صحیح گفتمان مؤلف و دال مرکزی این گفتمان است. براساس نظریه‌های تحلیل گفتمانی می‌توان گفت این امر تا حدی به مدد خوانش کل آثار مؤلف، آشنایی با بافت موقعیتی او و متن تولیدشده، فهم درست عقاید و اهداف مؤلف اثر صورت می‌گیرد. گفتمان مسلط و غالب متن به مفهوم نوعی هم‌بستگی موضوعی و نگرشی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

در کل پیکرهٔ یک اثر، چارچوب محتوایی اثر را مشخص می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه هریک از عناصر متن ازجمله کلمه‌ها، اصطلاحات، تمثیل‌ها و توصیف‌ها و ... باید در متن فهمیده شوند. به‌عبارتی با درک گفتمان مسلط یک متن و تشخیص درست دال مرکزی این گفتمان، سایر عناصر متن در ارتباط با این گفتمان، پیرامون دال اصلی آن مفصل‌بندی شده، موقعیت درست معنایی خود را می‌یابند. حال اگر مترجم یک متن این گفتمان مسلط و دال اصلی آن را درنیابد یا نادیده بگیرد، عناصر متن به‌مثابهٔ اجزائی پراکنده دلالت معنایی درست خود را ازدست می‌دهند و درنهایت دریافت و معنایی غیر از آنچه در متن پی‌ریزی شده است، برداشت می‌شود.

اشتباه اساسی بارکس در درجهٔ اول تشخیص نادرست دال مرکزی در آثار مولانا و در درجهٔ دوم یکسان‌پنداری تمامی دال‌ها در آثار اوست، حال آنکه محوریت در هر اثر متمایز و متفاوت با آثار دیگر است. او در معروف‌ترین اثر خود *The Essential Rumi*، تمام آثار مولانا را شانه به شانه هم و مخلوط با هم ترجمه می‌کند. بندی از *فیه ما فیه* را در کنار یک رباعی، غزلی از *دیوان کبیر* را در کنار داستانی از *مثنوی* می‌آورد. گرچه این کار به‌خودی‌خود ایرادی ندارد، ولی مشکل از اینجا شروع می‌شود که او دال مرکزی همهٔ آن‌ها را عشق فرض می‌کند تا آنجا که *مثنوی* را داستان‌های عاشقانه می‌خواند و گفتمان مولانا را گفتمانی عاشقانه می‌داند. در یک عنوان کلی، حذف یا تشخیص نادرست دال مرکزی در ترجمهٔ بارکس دو پیامد اصلی را در ترجمهٔ او ایجاد می‌کند:

الف) از بین رفتن دلالت‌ها و ساختار تمثیل‌ها: تمثیل‌ها در هر اثر ادبی در خدمت گفتمان اصلی متن و حول دال مرکزی این گفتمان شکل می‌گیرند. با نادیده گرفتن گفتمان اصلی متن و حذف دال مرکزی آن در ترجمه، تمثیل‌ها ساختار و دلالت خود را ازدست می‌دهند و به عینیت می‌رسند. به‌عبارت دیگر تمثیل در یک متن در ارتباط معنایی با دال مرکزی گفتمان آن اثر بنا شده است و عدم توجه به این دال و مفصل‌بندی شکل‌گرفته پیرامون آن، تمثیل‌ها را از حوزهٔ گفتمان غالب متن خارج کرده، به مؤلفه‌هایی بی‌ربط تبدیل می‌کند که مترجم ناگزیر است برای آن‌ها توجیهی ابداع کند.

به نظر می‌رسد در گفتمان اصلی *غزلیات شمس*، دال مرکزی عشق است و تمام تمثیل‌ها در خدمت تبیین و تقویت این مفهوم به‌کار گرفته شده‌اند، اما در *فیه ما فیه* گفتمان غالب متن

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

وعظ است و دال مرکزی تعالیم قرآن و حدیث. در *مثنوی* اگرچه دال مرکزی همچنان تعالیم و مفاهیم قرآنی است، با این حال گفتمان دینی ـ قرآنی *مثنوی* متفاوت از *فیه ما فیه* و مبتنی‌بر سلوک عرفانی انسان است. در ترجمهٔ بارکس آنچه رخ می‌دهد این است که او به‌درستی مشخص نمی‌کند که اشعار و تمثیل‌ها در *مثنوی* گرد چه محوری مفصل‌بندی شده‌اند و با حذف و کم‌رنگ کردن گفتمان دینی متن و تحریف دال مرکزی آن با اجزای پراکنده‌ای مواجه می‌شود که باید برای هریک چاره‌ای بیندیشد. با حذف دال مرکزی متن، او به‌ناچار هر جزء مرتبط با آن را حذف یا کم‌رنگ می‌سازد و سپس چیز دیگری را به جایش می‌نشاند تا کلیت اثر قابل فهم، یکپارچه و توجیه‌پذیر باشد.

حذف یا تحریف دال مرکزی به منزله فروریختن ستونی است که تمثیل‌ها به آن وابسته‌اند. با فروریختن این ستون، تمثیل‌ها دلالت و ساختار تمثیلی خود را ازدست می‌دهند و به واژه‌های معمولی تقلیل می‌یابند. در *مثنوی* که متشکل از داستان‌های تمثیلی است، تمثیل در خدمت گفتمان «سلوک عرفانی» است و در سایهٔ آن معنا می‌یابد. برای مثال سگ اصحاب کهف در داستان‌های *مثنوی* تمثیلی از کسی است که در هر درجه از سلوک با لطف خدا و در سایهٔ هم‌نشینی با نیکان می‌تواند به کمال دست یابد. با بیرون‌آوردن این سگ از گفتمان دینی ـ قرآنی مولانا و حذف داستان اصحاب کهف بارکس با جانوری عینی مواجه است که باید خود معنایی را بر آن سوار کند که نمونهٔ آن را در ادامه نشان خواهیم داد.

با نادیده انگاشتن گفتمان متن و تشخیص نادرست دال مرکزی، شخصیت‌های قرآنی به شخصیت‌های تاریخی و اعمال و سنت‌های عرفانی به اعمال ظاهری بدنی تبدیل می‌شوند که این را در داستان مسیح (ع) و سماع مولانا بررسی خواهیم کرد.

ب) برافزودن یا فروکاستن از متن به‌منظور منطقی کردن ساختار شعر: حذف دال مرکزی و عناصر مرتبط با گفتمان، مترجم را ناگزیر می‌کند برای برقراری سیر منطقی و وحدت اثر توضیحات و فرضیاتی به متن اضافه کند و به حذف یا تغییر مواردی در متن بپردازد که با گفتمان ساخته‌شده جدید همسو نیست. با نادیده گرفتن دال اصلی متن که پیکرهٔ گفتمان بر آن بنا شده است، ساختار متن به مجموعه‌ای از اجزای پراکنده و بی‌ارتباط با هم تبدیل می‌شود که مترجم به‌عنوان راوی این روایت پراکنده ناچار به حذف عناصر بی‌ارتباط می‌شود.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

حال بنگریم که تشخیص نادرست دال مرکزی در *مثنوی* به چه اشتباهاتی در ترجمهٔ اشعار منجر شده و تبدیل تمثیل‌ها، شخصیت‌ها و اعمال عرفانی چه نتایجی دربر داشته است.

- **تغییر جایگاه شخصیت‌های قرآنی در گفتمان مترجم**

بارکس که قرآن را به‌خوبی نمی‌شناسد و محوریت آن را در گفتمان مسلط *مثنوی* که گفتمانی دینی ـ قرآنی است، درنیافته است متعجب می‌شود که چرا مولانا که ساکن کشوری مسلمان و خود مسلمان بوده، تا این حد از عیسی (ع) سخن گفته است. مسیح که در گفتمان اسلامی نه‌تنها پذیرفته شده است، بلکه از جایگاه ویژه و والایی برخوردار است، خارج از این گفتمان برای بارکس به پیامبری تاریخی متعلق به باوری غیر از باور مولانا تبدیل می‌شود که به‌طور منطقی نباید موردپذیرش و توجه مولانا باشد. او به‌منظور تقویت و تأیید نظریهٔ خود مبنی بر عدم تعلق مولانا به مذهبی خاص، داستان‌های عیسی (ع) را در فصلی مجزا می‌آورد و این اشعار را برخاسته از سعهٔ صدر و انسان‌دوستی مولانا در روزگاری می‌داند که مسیحیان در اقلیت و مطرود جامعه و درگیر تعصبات گوناگون بوده‌اند. وی می‌نویسد: «مولوی عمیقاً نگران مردمی است که در شهر کوچک اسلامی قرن سیزدهم میلادی از کم‌ترین میزان توجه برخوردارند» (Barks, 2004, p. 201). البته شناخت ناکافی وی از ویژگی‌های تاریخی قونیه زمان مولانا نیز در این تصرفات بی‌تأثیر نیست.

- **داستان سگ اصحاب کهف**

در ترجمهٔ داستان «در بیان آنکه الله گفتن نیازمند عین لبیک گفتن حق است» مشاهده می‌کنیم که با حذف شخصیت‌های قرآنی «اصحاب کهف» داستان از حالت تمثیلی خود خارج شده و سگ آن‌ها که اکنون به سگی معمولی تقلیل یافته است، سرگردان و بیرون‌مانده از اثر، به دور از محوریت داستان مولانا در برابر بارکس پارس می‌کند تا وی برایش چاره‌ای بیندیشد!

یکی از شگردهای بارکس در توجیه تصرّفات خود گره‌زدن شخصیت مولانا و داستان‌های وی با شخصیت و زندگی خود است. فاطمه کشاورز[۲۷] این توهّم ناشی از هم‌ذات‌پنداری با مولانا را دلیلی بر تصرّفات کلمن بارکس می‌داند.

بارکس عنوان «سگ‌های عشق» را بر این شعر گذاشته است. از همین عنوان دو نکته که

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

پیش‌تر به آن اشاره کردیم مشخص است؛ نخست اینکه سگ اصحاب کهف به سگ معمولی تقلیل یافته و دوم اینکه عشق که به نظر او مضمون تمام اشعار است باید با این سگ ارتباطی داشته باشد.

او با افزودن تجربهٔ شخصی خود با استادش چنین می‌نویسد که باوا محی‌الدین به او گفته بود مانند نام خانوادگی‌اش بارکس، که در انگلیسی با پارس‌کردن ایهام دارد، باید برای خدا ناله کرد:

> پیر صوفی من باوا محی‌الدین از آنجا که می‌دانست نام خانوادگی من بارکس است، هر بار مرا می‌دید زوزه می‌کشید. شاید می‌خواست به من بفهماند که ای که از در وارد شده‌ای تو سخت نیازمند زوزه‌ای. او خود نیز اغلب ناگهان اشعاری شکرآمیز زمزمه می‌کرد. با گشایش بخش آسیب‌پذیر روان شیر بخشایش شروع به جوشش می‌کند (Barks, 2004, p. 155).

از آنجا که دال مرکزی بارکس عشق است این سگ هم سگی عاشق است و ما نیز باید سگ‌های عاشقی باشیم که برای خدا زوزه می‌کشیم.

ترجمهٔ بارکس این‌گونه است: روزی مردی فریاد می‌زد: الله الله. بدبینی، ذکر او را شنید و گفت این همه الله را لبیک کو؟ بارکس از امید مرد و رؤیای خضر می‌گوید، اما داستان را در همان بیت هفتم پس از خوابیدن مرد و شنیدن پاسخ خضر تمام می‌کند و هیچ‌گونه سخنی درمورد ابیات گران‌مایه‌ای که درپی آن می‌آید و اشاره‌ای به منظور مولانا از ناله سگ اصحاب کهف نمی‌کند که وی را شایستهٔ همراهی ایشان کرد و به‌طور کلی می‌گوید به نالهٔ سگ‌ها برای صاحبانشان گوش کن که این ناله همان اتصال است (Barks, 2004, p. 155). ظاهراً او در این برگردان به این ابیات از *مثنوی* نظر داشته است:

*نالهٔ سگ در رهش بی جذبه نیست		زانک هر راغب اسیر رهزنیست*
*چون سگ کهفی که از مردار رست		بر سر خوان شهنشاهان نشست*
*تا قیامت می‌خورد او پیش غار		آب رحمت عارفانه بی تغار*
*ای بسا سگ‌پوست کاو را نام نیست		لیک اندر پرده بی آن جام نیست*
*جان بده از بهر این جام ای پسر		بی جهاد و صبر کی باشد ظفر*

در پایان داستان مولانا، سخن از سگ اصحاب کهف است. بارکس که در این چند بیت سخنی از اصحاب کهف و غار و آب رحمت عارفانه نگفته است، به‌ناچار همه را به «سگ

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

عشق» بودن دعوت می‌کند و می‌نویسد: «سگ‌های عشقی وجود دارد که کس نام آنان را نمی‌داند، زندگی‌ات را بده و یکی از آنان باش» و این‌گونه این داستان را در یک صفحه به پایان می‌برد (Barks, 2004, p. 156). البته علاقهٔ آمریکاییان به سگ نیز در این نگرش بی‌تأثیر نیست.

- **تصرف در سنت‌های عرفانی**

اعمال سمبلیک نیز که در گفتمان دینی ـ قرآنی سلوک معانی خاص خود را دارند برای او از حال سمبلیک خارج می‌شود و به عینیتی می‌رسند که او توجیه خودساخته‌ای از آن‌ها ارائه می‌دهد.

برای مثال سماع که در فرهنگ مولانا جایگاه ویژه‌ای دارد و اشعاری در تعریف آن آورده است برای او از چرخیدن مولانا به گرد ستونی در فراغ شمس آغاز می‌شود و معنای تمثیلی ندارد. گفتمان غالب فرهنگ او که سماع را به‌عنوان رقصی از سرزمین‌های شرقی بر صحنه می‌برد و تماشاگران برای دیدن آن بلیت تهیه می‌کنند بسیار به دور از تعریف مولانا از سماع است. حال آنکه مولانا با آوردن ترکیباتی مانند «سماع بی‌صداع» یا «سماع جان» میان حرکت فیزیکی و سمبلیک تفاوت قائل شده است. بعید است بارکس با چنین مفهومی آشنا نباشد، ولی پذیرش و انعکاس همه جوانب و معانی باطنی سماع او را به تغییر دیدگاه خود دربارهٔ فرامذهبی بودن مولانا و اهمیت دین نزد او وادار می‌کند. به همین دلیل ساده‌تر است که همه چیز را همان‌طور که در جامعه و نزد مخاطب او پذیرفته شده است، توصیف کند.

- **تصرف در تمثیل‌ها با تکیه بر تمثیل نی در داستان نی‌نامه**

شارحان *مثنوی* به‌درستی کل *مثنوی* را منطوی در نی‌نامه دانسته‌اند که سیر انا لله و انا الیه راجعون یا داستان فراق تا وصال را وصف می‌کند. به‌عبارتی تمثیل نی در خدمت گفتمان مسلط متن که همانا مبتنی‌بر سلوک الی الله است، آورده شده است و با آن تناسب دارد. پس در این نگاه منطقی است که نی جداافتاده از اصل ناله‌ای حزین داشته باشد و مشتاق به بازگشت به اصل خویش باشد. اما برای بارکس نی آلت موسیقی است. از آنجا که ممکن است برای مخاطب وی این سؤال پیش آید که چرا اثری به اهمیت و عظمت *مثنوی* باید با ابیاتی دربارهٔ آلت موسیقی شروع شود، او اهمیت خاموشی و سخن نزد مولانا را توضیح می‌دهد و

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

می‌گوید این ابیات نظریه مولانا دربارهٔ منشأ زبان است.

برای نشان دادن این موضوع که او به منظور اثبات فرضیه خود به چه طریقی عمل کرده است، ترجمه او را از نی‌نامه می‌آوریم و سپس به تحلیل آن خواهیم پرداخت:

جدول ۱. ترجمهٔ کلمن بارکس از نی‌نامهٔ مولانا و تصرفات او در ترجمه

Table1: Coleman Barks' translation of Rumi's story of the Reed and His alterations to the translation

بیت در مثنوی	ترجمهٔ بارکس	توضیحات
بشنو از نی چون شکایت می‌کند از جدایی‌ها حکایت می‌کند	Listen to the story told by the reed, of being separated. به داستانی که نی دربارهٔ جدایی می‌گوید گوش کن.	
کز نیستان چون مرا ببریده‌اند از صفیرم مرد و زن نالیده‌اند	Since I was cut from the reedbed, I have made this crying sound. از زمانی که از نیستان بریده شدم صدای گریه را ساز کرده‌ام.	در ترجمهٔ بارکس نالهٔ مرد و زن حذف شده است.
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق تا بگویم شرح درد اشتیاق	-	حذف بیت توسط بارکس
هر کسی کو دور ماند از اصل خویش بازجوید روزگار وصل خویش	Anyone apart from someone he loves understands what I say. Anyone pulled from a source longs to go back. هرکه از آنکه دوست دارد جدا باشد حرف مرا می‌فهمد. هر کس از اصل خود دور شده باشد مایل به بازگشت به آن است.	اصل به «کسی که دوستش دارد» تغییر یافته و وصل نیز که اصطلاحی عرفانی است به بازگشتن تغییر یافته است
من به هر جمعیتی نالان شدم	At any gathering I am there, mingling in the laughing and	در ترجمهٔ بارکس به جای

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

بیت در مثنوی	ترجمهٔ بارکس	توضیحات
جفت خوشحالان و بدحالان شدم	grieving, در هر جمعی حاضرم و با خندانان و گریانان می‌جوشم.	نالان بودن در جمیعت حاضر بودن در جمعیت آورده شده است.
هر کسی از ظن خود شد یار من از درون من نجست اسرار من	a friend to each, but few will hear the secrets hidden دوستی برای هریک ولی اندکی رازهای پنهان ...	حذف واژهٔ ظن توسط بارکس
سر من از نالهٔ من دور نیست لیک چشم و گوش را آن نور نیست	within the notes. No ears for that. to see the soul. درون نت‌ها را خواهند شنید.	حذف ناله توسط بارکس
تن ز جان و جان ز تن مستور نیست لیک کس را دید جان دستور نیست	Body flowing out of spirit, spirit up from body: no concealing that mixing. But it's not given us to see the soul تن از جان به در می‌شود و جان از بدن بالا می‌رود. پوششی بر این معجون نیست، اما به روح اذن دیدن آن داده نشده است.	
آتش است این بانگ نای و نیست باد هرکه این آتش ندارد نیست باد	The reed flute is fire, not wind. Be that empty." نی آتش است و باد نیست. تو هم آن‌گونه تهی باش. The reed is a friend to all who want the fabric torn and drawn away.	نیست باد به تهی باش تغییر یافته است
آتش عشق است کاندر نی فتاد جوشش عشق است کاندر می‌فتاد	Hear the love fire tangled in the reed notes, as melts into bewilderment wine.	

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

بیت در مثنوی	ترجمهٔ بارکس	توضیحات
	آتش عشق را پیچیده در نت‌های نی بشنو آنگونه که حیرانی به می بدل می‌شود.	
نی حریف هرکه از یاری برید پرده‌هایش پرده‌های ما درید	The reed is a friend to all who want the fabric torn and drawn away. نی دوست همهٔ کسانی است که می‌خواهند پرده دریده شود و کنار زده شود.	حذف از یاری برید توسط کلمن بارکس
همچو نی زهری و تریاقی که دید همچو نی دمساز و مشتاقی که دید	The reed is hurt and salve combining. Intimacy and longing for intimacy, one song نی درد و درمان توأمان است. نزدیکی و مشتاقی برای نزدیکی، یک آهنگ است.	ترجمه دقیق و صحیح است.
نی حدیث راه پر خون می‌کند قصه‌های عشق مجنون می‌کند	A disastrous surrender and a fine love, together. تسلیمی خون‌بار و عشقی ناب با یکدگر.	حذف بیت
محرم این هوش جز بی هوش نیست مر زبان را مشتری جز گوش نیست	The one who secretly hears this is senseless A tongue has one customer, the ear. A sugarcane flute has such effect	افزودن این بیت توسط کلمن بارکس: فلوت نیشکر چنین اثری دارد

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

بیت در مثنوی	ترجمهٔ بارکس	توضیحات
	because it was able to make sugar in the reedbed. The sound it makes is for everyone.	از آنجا که در نیستان شکر می‌ساخت نوای آن برای همگان است.
در غم ما روزها بی گاه شد روزها با سوزها همراه شد	–	حذف بیت
روزها گر رفت گو رو باک نیست تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست	Days full of wanting, let them go by without worrying روزهای پر از خواسته را بی‌دغدغه رها کن. that they do. Stay where you are inside such a pure, hollow note.	به جای مصراع دوم این ترجمه آورده شده است: تو بمان در میان نتی تهی
هر که چون ماهی ز آبش سیر شد هر که بی روزیست روزش دیر شد	Every thirst gets satisfied except that of these fish, the mystics, who swim a vast ocean of grace still somehow longing for it! No one lives in that without being nourished every day.	ترجمه کم و بیش دقیق است
در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام	But if someone doesn't want to hear the song of the reed flute, it's best to cut conversation short, say good-bye, and leave. اما اگر کسی نمی‌خواهد آهنگ نی را بشنود، بهتر است صحبت را کوتاه کنیم، خداحافظی کنیم و برویم.	حذف پخته و خام توسط بارکس

(Barks, 2004, pp. 17-19).

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

همان‌طور که مشاهده می‌کنید در ترجمهٔ نی‌نامه تمام واژگانی که دلالت بر فراق و درد و ناله و شکایت دارند حذف شده است. با حذف این اشارات نی از حالت تمثیلی به حالت عینی تغییر می‌یابد و آنچه باقی می‌ماند یک نی عینی به‌عنوان آلت موسیقی است. برای جبران آنچه از شعر ازدست رفته است، بارکس مقدمه‌ای بر شعر می‌افزاید که در آن نی‌نامه را نظریهٔ موسیقی و منشأ زبان مولانا می‌خواند. او ابتدا در این فصل با عنوان فرعی «دربارهٔ سکوت» توضیحاتی درمورد تخلص مولانا و اهمیت خاموشی نزد او می‌گوید و این‌گونه توضیح می‌دهد:

> رومی بیشتر از زبان به منشأ آن توجه دارد. او همواره از حسام می‌پرسد: «کیست که این موسیقی را می‌سازد؟» او گاهی ادامه سخن را به دست مطرب می‌سپارد و می‌گوید بگذار آن مطرب شعر مرا تمام کند.[۲۸] کلمات به خودی خود ارزشی ندارند، بلکه بازتاب‌دهندگان مرکز هستی هستند. رومی نظریهٔ زبان کاملی را براساس نی‌نامه بازگو می‌کند. در هر آنچه که ما می‌گوییم و درمیان هر نت نی دلتنگی‌ای برای نیستان نهان است. زبان و موسیقی تنها برای این امکان وجود یافته‌اند که ما تهی، توخالی و جداافتاده از اصل هستیم. هر زبان شوقی است برای وطن (Barks, 2004, p. 17).

۶. نتیجه

طبق آنچه در این پژوهش بررسی کردیم بیشتر منتقدان، اسلام‌ستیزی و عدم آشنایی با زبان فارسی را دلایل اصلی تحریفات بارکس مطرح کرده‌اند. اگرچه این امر کاملاً منتفی نیست، با بررسی کلیت آثار بارکس و دقت در منابعی که در اختیار او بوده، به این نتیجه می‌رسیم که این فرضیه، پاسخی کافی و جامع برای تمام تصرفات و تحریفات او نیست. با کاربرد دیدگاه‌های تحلیل گفتمانی متوجه می‌شویم درک درست گفتمان متن در زبان مبدأ و دال مرکزی آن، همچنین توجه به بدیهیات فرهنگ و مذهب نزد مؤلف، منتقد و مترجم گام اصلی در ترجمه است که تشخیص نادرست آن به خطا، تصرف و تحریف در برگردان‌های مترجم منجر می‌شود. در ترجمه و تفسیرهای بارکس از آثار مولانا، این گونه تشخیص‌های نادرست از سوی مترجم مهم‌ترین دلیل درک نادرست او از مفاهیم متن و تحریف آن است. این تشخیص نادرست به ازبین‌رفتن دلالت‌ها و ساختار تمثیل‌ها و برافزودن و فروکاستن از متن به‌منظور منطقی‌کردن ساختار شعر منجر می‌شود که تغییر جایگاه شخصیت‌های قرآنی در

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

گفتمان مترجم، تصرف در سنت‌های عرفانی و تصرف در ساختار تمثیلی داستان‌ها را در آثار بارکس از تبعات ناگزیر آن است. نادیده‌گرفتن «گفتمان دینی ـ قرآنی مبتنی بر سلوک عرفانی» به‌عنوان گفتمان اصلی مثنوی معنوی و عدم توجه به «مفاهیم قرآنی» به‌عنوان «دال مرکزی» در این کتاب، سبب می‌شود مترجم دست به حذف برخی از بخش‌های متن اصلی و مفاهیم موجود در آن‌ها بزند و هرگاه که ساختار و دلالت تمثیلی برخی داستان‌ها را درنیافته، ترجمه و تفسیری عینی از محتوای آن‌ها ارائه دهد.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. Coleman Barks
2. Ernesto Laclau and Chantal Mouffe

۳. Nodal Point : سید علی‌اصغر سلطانی در آثار تحلیل گفتمانی خود این اصطلاح را معادل «نقطهٔ مرکزی» و «دال مرکزی» ترجمه کرده است. برای اطلاع بیشتر، رک. سید علی‌اصغر سلطانی، ۱۳۸۳، ص.۱۵۷؛ ۱۳۹٤، ص. ۷۷.

هادی جلیلی در ترجمهٔ *نظریه و روش در تحلیل گفتمان* (۱۳۹۳، صص.٥٦ـ٥٧) از واژهٔ «گره‌گاه» به‌عنوان معادل این اصطلاح استفاده کرده است و نیز صفحهٔ ۸۲ «دال اصلی» را معادل اصطلاح «Master Signifiers» نظریهٔ لاکان می‌داند که «براساس اصطلاحات نظریهٔ گفتمان لاکلا و موف می‌توان آن‌ها را گره‌گاه‌های هویت نامید».

4. The Taken- for- Grandted
5. Communication and Discourse Theory
6. Leen Van Brussel
7. Nico Carpentier Benjameen
8. De Cleen
9. Ricardo Camargo: Rethinking the Political: A Genealogy of the “Antagonism” in Carl Schmitt through the Lens of Laclau-Mouffe-Žižek
10. The New Centennial Review
11. Discourse Theory and Cultural Analysis. Media, Arts and Literature
12. Second Annual Cultural Studies Association Conference
13. Norman Minnick
14. The Unbroken Chain: Some Thoughts on Coleman Barks’ Poetry
15. Georgia Review
16. Jawid Mojaddedi
17. Following the Scent of Rumi’s Religion in the Postreligous Age
18. World Literature Today
19. Omid Azadibougar

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

20. Simon Patton
21. Coleman Barks' Versions of Rumi in the USA
22. *Translation and Literature*
23. Discourse.

۲٤. برای نمونه مترجم کتاب *مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان* در پیشگفتار خود بر این اثر، توصیح مفصلی دربارهٔ معانی ذکرشده برای این لغت، ارائه داده است. برای اطلاع بیشتر نک. دایان مک دانل، ۱۳۸۰، صص. ۱۰ـ۱٦.

25. Articulation
26. H. Payandeh
27. F. Keshavarz

۲۸. اشاره به ابیاتی همچون: باقی این غزل را ای مطرب ظریف/ زین‌سان همی شمار که زین‌سانم آرزوست.

۸. منابع

- «نقد آثار کلمن بارکس». *مصاحبهٔ شخصی نویسنده با فاطمه کشاورز* در تاریخ ۲۵ ژوئیه توسط ش. باقری (۲۰۱۹).
- برگر، آ. (۲۰۱٦). *تحلیل گفتمان کاربردی (فرهنگ عامه، رسانه‌ها و زندگی روزمره)*. ترجمهٔ ح. پاینده (۱۳۹۸). تهران: مروارید.
- خسروی نیک، م. (۱۳۹۵). گفتمان‌شناسی انتقادی: روندها و چشم‌اندازهای نو. گفت‌وگو و مصاحبه از ا. یزدان‌پور. *جامعه، فرهنگ و رسانه*، ۵ (۱۹)، ۱۳۳ـ۱۵۵.
- سلطانی، س. ع. (۱۳۸۳). تحلیل گفتمان به‌مثابهٔ نظریه و روش. *علوم سیاسی*، *۲۸*، ۱۵۳ـ۱۸۰.
- سلطانی، س. ع. (۱۳۹٤). *قدرت، گفتمان و زبان: سازوکارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران*. تهران: نشر نی.
- شریفی، ا.، و هاشمی، م.ر (۱۳۹٦). تصویر مولانا در آمریکا: مطالعهٔ موردی «رومی اصل» اثر کلمن بارکس. *مجموعه‌مقالات سومین همایش متن‌پژوهی ادبی (نگاهی تازه به آثار مولانا)*. صص. ۱۷۳-۱۹۵.
- شریفی، ا.، هاشمی، م.ر، و فتوحی، م. (۱۳۹۷). بررسی سپهر گفتمان در ترجمهٔ بارکس از اشعار مثنوی مولانا. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۵۱ (۱)، ۱ـ۱۸.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

- طالبیان، ی.، و امین، ن. (۱۳۹۷). تعلیمات اخلاقی در گفتمان مسلط کلیله و دمنه و کارکرد آن در اقبال این اثر در طول تاریخ. *پژوهشنامهٔ ادبیات تعلیمی*، ۱۰ (۳۷)، ۱ـ۳۰.
- کسرایی، م.، و پوزش شیرازی، ع. (۱۳۸۸). نظریهٔ گفتمان لاکلا و موف، ابزاری کارآمد در فهم و تبیین پدیده‌های سیاسی. *سیاست*، ۳ (۳۹)، ۳۳۹ـ۳۶۰.
- لاهوتی، ح. (۱۳۸۳). فرنکلین د. لوئیس استاد ادبیات فارسی و مولوی‌پژوه آمریکایی. *کتاب ماه ادبیات و فلسفه*، *۷۹*، ۵۰ـ۵۳.
- لاهوتی، ح. (۱۳۸٤). مولانا، دیروز تا امروز، شرق تا غرب. *کتاب ماه ادبیات و فلسفه*، *۹۵*، (مصاحبه‌کننده: محمدی، س.، مصاحبه‌شونده: لاهوتی، ح.).
- لطفی‌پور ساعدی، ک. (۱۳۷۱). درآمدی به سخن‌کاوی. *زبان‌شناسی*، ۱ (۹). تهران: مرکز نشر دانشگاهی. صص. ۹ـ٤۰.
- مقدمی، م.ت. (۱۳۹۰). نظریهٔ تحلیل گفتمان لاکلا و موف و نقد آن. *معرفت فرهنگی اجتماعی*، ۲ (۲)، ۹۱ـ۱۲٤.
- مک دانل، د. (۱۹۸٦). *مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان*. ترجمهٔ ح. نوذری (۱۳۸۰). تهران: فرهنگ گفتمان.
- ون دایک، ت. (۱۳۸۲). *مطالعاتی در تحلیل گفتمان؛ از دستور متن تا گفتمان‌کاوی انتقادی*. ترجمهٔ پ. ایزدی، ش. بهرام‌پور، م. غلامرضاکاشی، ع. خرمایی و ت. میرفخرایی. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- یورگنسن، م.، و فیلیپس، ل. (۲۰۰۸). *نظریه و روش در تحلیل گفتمان*. ترجمهٔ ه. جلیلی (۱۳۹۳). تهران: نشر نی.

References

- Barks. C. (2010). *Rumi: The little Book of Love*. New York: Harper one Publications.
- Bougar. A. O. & Patton. S. (2015). Coleman Barks' Versions of Rumi in the USA. *Translation and Literature. 24* (2). 172-189.
- Brussel. L. v. & Carpentier. N. & Cleen. B. D. (2019). *Communication and discourse theory*. Bristol: Intellect.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

- Brussel. L. v. (2001*). Soul Fury*. New York: Harper one publications.
- Brussel. L. v. (2004). *The essential Rumi: New expanded edition*. New York: HarperCollins Publishers.
- Burger, A. (2016). *Applied Discourse Analysis (Popular Culture, Media and Everyday Life)*. Translated by H. payandeh . [In Persian] .
- Camargo. R. (2015). Rethinking the Political: A Genealogy of the "Antagonism" in Carl Schmitt through the Lens of Laclau-Mouffe-Žižek. *The New Centennial Review*. *13* (1). 161-188.
- Carl. w. (1997).*The Shambala guide to Sufism*. Massachusetts: Shambhala Erns Publications.
- Critique of the works of Coleman Barks. (2019). *The author's personal interview with Fatemeh Keshavarz* on July 25 by Sh. Bagheri. [In Persian].
- Creskill, NJ. (2008). *Discourse Theory and Cultural Analysis. Media, Arts and Literature*. At the Second Annual Cultural Studies Association Conference. Hampton Press.
- Jorgensen, M., & Phillips, L. (2008). *Theory And Method in Discourse Analysis*. Translated by H. Jalili. 4th edition. [In Persian]
- Jorgensen. M. & Philips. L. (2008). D*iscourse analysis as theory and method* 2008 London: Sage Publications Ltd.
- Kasraei, M. & Pouzesh Shirazi, A. (2009). Laclau and Mouffe's theory of discourse, an effective tool in understanding and explaining political phenomena. *Politics*, *3* (39). 339-360[In Persian].
- Katharina. R. (2000). *Translation criticism- the potentials and limitations*. UK: St. Jerome Publications and US: American Bible Society.
- Khosravi Nik, M. (2016). Critical discourse: New trends and perspectives. Interview an interview with A. Yazdanpour. *Society, Culture and Media*, *5* (19). 133-155. [In Persian].

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

- Lahouti, H. (2004). Franklin d. Louis is a professor of Persian literature and Rumi is an American researcher. *Ketabmah*, *79*. 50-53. [In Persian].
- Lahouti, H. (2005). Rumi, Yesterday to Today, East to West. 95. (Interviewer: Mohammadi, S., Interviewer: Lahouti, H.), (Literature and Philosophy). [In Persian].
- McDonnell, d. (1986). *An Introduction to Discourse Theories*. Translated by H. Nowzari. [In Persian].
- Minnick. N. (2016). The unbroken chain: Some thoughts on Coleman Barks' poetry. *Georgia Review*. *70* (2). 295-298.
- Moghaddami, M.T. (2011). Theory of Laclau and Mouffe's discourse analysis theory and its critique. *Socio-cultural Knowledge*. *2* (2). 91-124. [In Persian].
- Mojaddedi. J. (2017). Following the scent of Rumi's religion in the postreligous age. *World Literature Today*. *91* (6). 56-59.
- Saedi Lotfipour. K. (1992) . *An Introduction to Speech Research*. Center for University Publication Center, *1* (9). 9-40. [In Persian].
- Sharifi, A., & Hashemi, M.R. (2017). Rumi's picture in America: A case study of" the original Roman "by Coleman Barks. *Proceedings of the Third Conference on Literary Text Research (A New Look at Rumi's Works)*. 173-195. [In Persian].
- Sharifi, A., Hashemi, M.R., & Fotouhi, M. (2018). A study of the sphere of discourse in Barks' Translation of Rumi's Masnavi Poems. *Quarterly Journal of Language Studies and Translation*. *51* (1). 1-18. [In Persian].
- Soltani, Seyed A. (2004). discourse analysis as a theory and method. *Quarterly Journal of Political Science*. *28*. 153-180. [In Persian].
- Soltani, Seyed A. (2015). *Power, Discourse and Language: Mechanisms of Power Flow in the Islamic Republic of Iran*. [In Persian].
- Talebian, Y., & Amin, N. (2018). Ethical teachings in the dominant discourse of Kelileh and Demneh And its function in the success of this work throughout

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]

History. 10 (37).*Research in Educational literature*. 1-30. [In Persian]

- Van Dijk, T. (2003). *Studies in Discourse Analysis; From Text Grammar to Critical Discourse*. Translation p. Izadi, Sh. Bahrampour,m. kasha, A. Date and T. Mirfakhraei. [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2022-08-11]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.26.8]
[DOI: https://doi.org/10.52547/LRR.13.1.11]